

Bediüzzaman'ın Münazarat'ındaki bir cevabın tarihî altyapısı

Mehmet Göneş
(Dr. Med. Dent.)

Özet

Bediüzzaman Said Nursi, Meşrutiyet dönemi yıllarında Doğu vilayetlerini gezip, dönem değişiklikleri üzere bilgi verir ve Osmanlı'da ve İslam dünyasında ortaya çıkan problemlere karşı sünnete ve şeriata uygun "reçeteler" gösterir. Soru-Cevap yöntemiyle bir çok konu Münazarat kitabında işlenir. Risale-i Nur kendisi gayet derin manalar içeren eser olmasıyla birlikte, her cümlesi geniş çapta içerik ve tarihi bağlantılar ifade edebiliyor. Bu çalışmada, Münazarat kitabından geçmiş zamanla bağlantılı olarak hazır zamana dair önemli mesajlar içeren bir cevabın dört kısma ayrılıp tarihi alt yapısı analiz edilmeye çalışılacaktır. Ağırlıklı olarak Hz. Ali ve Hz. Hüseyin zamanında fitne altında sistemin peygamber efendimizin sunduğu demokratik modelden istibdata inkılap etmesi izah edilecektir. Aynı zamanda Bediüzzaman Said Nursi'nin olaylara dair görüşü, istibdat ve meşrutiyete dair kıyasları gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler

İstibdat, meşrutiyet, hürriyet, adalet-i mahza, adalet-i izafiye

“Şeriat-ı Garrâ
zemine nüzûl etti;
ta ki, zeminin
yüzünü temiz
ve insanın
yüzünü ak etsin,
şu insâniyetin
siyah lekesini
izâle etsin; hem
de, izâle etti.
Fakat vâesefâ ki,
muhît-i zamânî
ve mekânînin
tesiriyle, hilâfet
saltanata inkulâp
edip, istibdat bir
parça hayatlandı.

Giriş

Bediüzzaman Said Nursi ikinci meşrutiyetin ilanından sonra doğu vilayetlerini gezip, halka ve ileri gelenlere, o dönemde yaşanan siyasi ve idari değişiklikler hakkında bilgi verir ve yürürlüğe giren anayasalı sistem hakkındaki tereddütlere karşı, Peygamberimizin sünnetinden ve Kur’an’dan delillerle izahlarda bulunarak bugün adına demokrasi dediğimiz meşrutiyet hakkındaki tereddütleri izale edecek “reçeteler” gösterir. Bu seyahatteki konuşmalarını soru-cevap yöntemiyle kaydederek Münazarat isimli kitabında neşreder. Risale-i Nur Külliyyatının diğer eserleri gibi bu eser de gayet derin manalar içermekte olup, her cümlesi geniş çapta içerik ve tarihî bağlantılar ifade edebiliyor.

Önümüzdeki makalede, Münazarat’ta yer alan, geçmiş zamanla bağlantılı olan ve bugüne dair de önemli mesajlar içeren bir cevap cümlesi dört kısma ayrılıp incelenecek ve böylece tarihi alt yapısı analiz edilmeye çalışılacaktır. Böylece ağırlıklı olarak Hz. Ali ve Hz. Hüseyin zamanında ortaya çıkan fitnelere sonra İslam devletlerindeki siyasi sistemin peygamber efendimizin ana hatlarını verdiği meşru modelden istibdada inkılap etme süreci izah edilecektir. Aynı zamanda Bediüzzaman Said Nursi’nin olaylara dair görüşü, istibdat ve meşrutiyete dair kıyasları gösterilecektir.

TAHLİL EDİLECEK ANA METİN:

“Şeriat-ı Garrâ zemine nüzûl etti; ta ki, zeminin yüzünü temiz ve insanın yüzünü ak etsin, şu insâniyetin siyah lekesini izâle etsin; hem de, izâle etti. Fakat vâesefâ ki, muhît-i zamânî ve mekânînin tesiriyle, hilâfet saltanata inkulâp edip, istibdat bir parça hayatlandı. Ta Yezid zamanında, bir derece kuvvet bularak, başını kaldırdığından, İmam Hüseyin Hazretleri hürriyet-i şer’iye kılıncını çekti, başına havâle eyledi. Fakat ne çare ki, istibdadın kuvveti olan cebel ve vahşet, cevânib-i âlemde zeynâb gibi Yezid’in istibdadına kuvvet verdi.”¹

ANA METNİN KISA TASNİFİ

Bediüzzaman Said Nursi’nin Münazarat isimli eserinde yer verdiği bu paragraf kanaatimizce dört dönemi içeriyor. Bu dönemleri ve başlıca olayları şöyle sayabiliriz:

1. “Şeriat-ı Garrâ zemine nüzûl etti (İslam yeryüzüne indi); ta ki, zeminin yüzünü temiz ve insanın yüzünü ak etsin, şu insâniyetin siyah lekesini izâle etsin (kaldırsın); hem de, izâle etti.”

• Peygamber Efendimizin insanları İslamiyet’le şereflendirmesi, şeriatı getirmesi.

• Onun vefatından sonra şeriata uygun biçimde Halifelerin seçilmesi (Asr-ı saadet).

2. “Fakat vâesefâ ki, muhît-i zamânî ve mekânînin tesiriyle (yazık ki, çevresel ve tarihsel etkenlerle),”

• Zamanın, mekânın, insanların davranış ve anlayışlarının, özellikle maddi ve manevi durumlarının değişime uğraması, genel şartların da değiştiğini gösteriyor. Bu dönem bilhassa Hz. Osman dönemini içeriyor.

• İkiye ayrılan Hz. Osman döneminin ilk yarısı saadetle geçerken, ikinci yarısı fitne kapısının kırılması açısından önem taşıyor².

3. *“hilâfet saltanata inkılâp edip, istibdat (otoriter yönetim) bir parça hayatlandı.”*

• Hz. Osman’ın vefatıyla fitne kapısının kırılması, işgal altında Hz. Ali’nin Halife olarak seçilmesi ve fitne altında kalan sosyal ortamın/zeminin suistimalata uygun olması.

• Hz. Muaviye’nin Hz. Ali’ye karşı uyguladığı siyasi manevralar ve galibiyeti.

• Hz. Muaviye ile beraber hafif istibdadın başlaması.

• Hz. Ali’nin vefatından sonra Hz. Hasan’ın hilafeti Hz. Muaviye’ye vermesi.

4. *“Ta Yezid zamanında, bir derece kuvvet bularak, başını kaldırdığından, İmam Hüseyin Hazretleri hürriyet-i şer’iye kılıncını çekti, başına havâle eyledi. Fakat, ne çare ki, istibdadın kuvveti olan cehil ve vahşet, cevânib-i âlemde zeynâb gibi Yezid’in istibdadına kuvvet verdi.”*

• Hz. Muaviye’den sonra Yezid’in saltanatvari başa geçmesi, saltanatın bekasına dair endişesinden dolayı tam istibdat uygulaması.

• Hz. Hüseyin’in hürriyeti anlatma ve uygulama çabası, ama Kufe halkının korkması ve döneklik yapmasından dolayı hedefine ulaşamaması.

• Hz. Hüseyin’in biat etmeye zorlanmasına rağmen biat etmediğinden dolayı ailece Kerbelâ’da şehit edilmesi.

AÇIKLAMALARIMIZ

1. Şartların değişime uğraması ve Hz. Ali’nin adalet-i mahza anlayışı

“Fakat, vâesesefâ ki, muhit-i zamânî ve mekânînin tesiriyle hilâfet saltanata inkılâp edip, istibdat bir parça hayatlandı.”

Hz. Ali’nin fitne ve işgal altında adaletten ayrılmadan demokratik bir şekilde halife seçilmesi o zamanki şartlar için bir olağanüstü örnektir. Seçim karışık bir vaziyet altında gerçekleşti:

1. Hilafet merkezi Medine işgal altında ve anarşik bir ortam mevcuttu. (Sonradan Hz. Ali Hilafet merkezini Kufe’ye taşıyor).

2. Hz. Osman şehit edilmiş.

3. Hz. Aişe dahil birçok sahabe hac görevi için Mekke’ye gitmiş, bir kısmı durumdan habersiz, bir kısmı da fitnecilerce yanlış bilgilerle donatılmış durumda.

“Ta Yezid zamanında, bir derece kuvvet bularak, başını kaldırdığından, İmam Hüseyin Hazretleri hürriyet-i şer’iye kılıncını çekti, başına havâle eyledi. Fakat, ne çare ki, istibdadın kuvveti olan cehil ve vahşet, cevânib-i âlemde zeynâb gibi Yezid’in istibdadına kuvvet verdi.”

“Adalet-i mahzâ
ile adalet-i
izafiyenin izahı
şudur ki: “Kim
bir cana kıymamış
veya yeryüzünde
fesat çıkarmamış
birisini öldürürse,
bütün insanları
öldürmüş gibidir.”
(Mâide Sûresi,
5:32) Âyetin
mânâ-yı işaretleriyle,
bir mâsumun
hakkı, bütün halk
için dahi iptal
edilmez.

4. Medine’de kalmış olan sahabeler ise yanlış yapmak korkusuyla hiçbir işe karışmıyordu ve tarafsız bir vaziyet almış durumdalar. Hz. Ali’ye dahi, Peygamber Efendimizin (asm) öz damadı ve ilk üç halife döneminde Şeyhülislam’lık yapmasına rağmen, destek vermekten sakınıyorlardı.³

5. Hz. Ali’ye muhalif kişiler kuvvet kazanmıştı.

Hz. Ali’nin halife olarak seçilmesinden sonra kendisinden Hz. Osman’ın katillerinin cezalandırılması istenir. Burada Hz. Ali, önceki Halifeler gibi, adalet-i mahzayı esas alır ve suçluları tesbit etmeden önce genel ceza uygulamak istemez. Rakipleri zamanın ve mantalitenin değişmesinden dolayı artık Adalet-i mahzanın uygulanamayacağını ileri sürerek onun yerine Adalet-i izafiye’nin uygulanmasını isterler. Hz. Ali adalet yolundan ayrılmak istemez: “Bir hakkı hemen alma imkânı yoksa onu biraz geciktirmek, zulme düşmekten ve haksızlık yapmaktan daha iyidir” der. Bunun üzerine adalet-i mahza ve adalet-i izafiye anlayışı çerçevesinde ilk mücadele Cemal Vak’ası’nda gerçekleşir.

Bediüzzaman Hazretleri 15. Mektubunda Hz. Ali’nin adalet anlayışını şöyle izah ediyor:

“Adalet-i mahzâ ile adalet-i izafiyenin izahı şudur ki: “Kim bir cana kıymamış veya yeryüzünde fesat çıkarmamış birisini öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir.” (Mâide Sûresi, 5:32) Âyetin mânâ-yı işaretleriyle, bir mâsumun hakkı, bütün halk için dahi iptal edilmez. Bir fert dahi, umumun selâmeti için feda edilmez. Cenâb-ı Hakkın nazar-ı merhametinde hak haktır, küçüğüne büyüğüne bakılmaz. Küçük, büyük için iptal edilmez. Bir cemaatin selâmeti için, bir ferdin rızası bulunmadan, hayatı ve hakkı feda edilmez. Hamiyet namına, rızasıyla olsa, o başka meseledir.”⁴

2. Hz. Muaviye’nin galip gelmesi ve hafif istibdadın başlangıcı

“hilâfet saltanata inkılâp edip, istibdat (otoriter yönetim) bir parça hayatlandı.”

Şartlar, insanlar ve durumun değişmesi, muhalefetin güçlenmesi, fitnenin girmesiyle ve halis kişilerin bu fitnelere kanmasıyla sonuç olarak Hz. Ali’nin hilafetinin son dönemlerinde adalet-i mahza anlayışının yerine adalet-i izafiye’nin geçmesi için baskılar söz konusu olur. Buna rağmen Hz. Ali: “Adalet-i mahza kabil-i tatbik ise, adalet-i izafiyeye gidilmez; gidilse zulümdür” deyip dini siyasete alet etmemiştir.

Mevcut şartlar Hz. Muaviye’nin siyasi manevralarla hilafetten saltanata geçiş noktasının başlangıcı olur. Hz. Muaviye ve Hz. Ali arasında gerçekleşen Siffin savaşında Hz. Muaviye’nin galibiyetiyle beraber uygulanmaya başlanan adalet-i izafiye anlayışının da yardımıyla hafif istibdat başlamış olur. Bediüzzaman Hazretleri 15. Mektup’ta iki zıt bakış açısını şöyle izah ediyor:

“Amma Hazret-i İmam-ı Ali’nin Vak’a-i Siffin’inde Hazret-i Muaviye’nin taraftarlarıyla muharebesi ise, hilâfet ve saltanatın muharebesidir. Yani, Hazret-i İmam-ı Ali, abkâm-ı dini ve hakaik-i İslâmiyeyi ve âhireti esas tutup, saltanatın bir kısım kanunlarını ve siyasetin merhametsiz muktezıyatlarını onlara feda ediyordu. Hazret-i Muaviye ve taraftarları ise, hayat-ı içtimaiye-i İslâmiyeyi saltanat siya-

setleriyle takviye etmek için azimeti bırakıp ruhsatı iltizam ettiler, siyaset âleminde kendilerini mecbur zannedip ruhsatı tercih ettiler, hataya düştüler⁵

Hazret-i Muaviye ve taraftarları ise, hayat-ı içtimaiye-i İslâmiyeyi saltanat siyasetleriyle takviye etmek için azimeti bırakıp ruhsatı iltizam ettiler, siyaset âleminde kendilerini mecbur zannedip ruhsatı tercih ettiler, hataya düştüler

"Adalet-i mahza ve Adalet-i izafiye'nin kıyas tablosu

Adalet-i mahza	Adalet-i izafiye
"Kim bir cana kıymamış veya yeryüzünde fesat çıkarmamış birisini öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir." (Mâide Sûresi, 5:32.) Bir mâsumun hakkı, bütün halk için dahi iptal edilmez.	Küllün selâmeti için cüz'ü feda eder
Bir fert dahi, umumun selâmeti için feda edilmez	Cemaat için, ferdin hakkını nazara almaz
Cenâb-ı Hakkın nazar-ı merhametinde hak haktır, küçüğüne büyüğüne bakılmaz. Küçük, büyük için iptal edilmez.	Ehvenüşşer diye bir nevi adalet-i izafiyeyi yapmaya çalışır
Bir cemaatin selâmeti için, bir ferdin rızası bulunmadan, hayatı ve hakkı feda edilmez. Hamiyet namına, rızasıyla olsa, o başka meseledir.	Fakat adalet-i mahzâ kâbil-i tatbik ise, adalet-i izafiyeye gidilmez. Gidilse zulümdür.

3. Yezid'le beraber keskin istibdadın başlangıcı ve Hz. Hüseyin'in hürriyet anlayışı

"Ta Yezid zamanında, bir derece kuvvet bularak, başını kaldırdığından, İmam-ı Hüseyin Hazretleri hürriyet-i şer'îye kılınıcını çekti, başına havâle eyledi. Fakat, ne çare ki, istibdadın kuvveti olan cehil ve vahşet, cevânib-i âlemde zeynâb gibi Yezid'in istibdadına kuvvet verdi."

3.1. Tarihi vak'anın hülasası

Hz. Muaviye'nin vefatından sonra Yezid saltanatın bekasından endişelenir. Özellikle Hz. Hüseyin'in ayaklanmasından korkarak Medine valisine bir mektup gönderir ve zorla halkın ve Hz. Hüseyin'in biatının alınmasını ister⁶. Medine Valisi Velid Hz. Hüseyin'i özel olarak huzuruna çağırır ve emri yerine getirerek biat ister. Hz. Hüseyin ilk etapta itirazsız şunları söyler: *"Biat işine gelince, benim gibi bir adam gizli olarak biat edemez. Zaten, balkın önünde açıklamadıkça, bu biata sen de razı olmazsın. Sen çıkıp halkı biata davet ettiğin zaman, bizi de çağırırsın."*

Medine Valisi sühulet içinde biatın gerçekleşmesi amacıyla onun dediğini yapmak ister ama Mervan b. Hakem söylediği istibdatvari sözleriyle Hz. Hüseyin'in tavrının değişmesini sağlar:

Kendisi Medine Valisinden Hz. Hüseyin'in hapsedilmesini talep eder. Ya biat etmesi veya boynunun vurulmasının icap edeceğini söyler. Hz. Hüseyin bu zorlayıcı sözlere tahammül edemez ve der ki: *"Ey mor surath adamın oğlu! Yalan söyledin! Vallahi, sen alçaksın. Günah işledin. Benim boynumu vurmaya ne sen kadir olabilirsin, ne de o kadir olabilir!"* diyerek zorbalığa boyun eğmeyi reddeder⁷.

5.Mektubat, On Beşinci Mektub, Yeni Asya Nesriyat e-Library 2016,S. 58

6.M. Asım Köksal. Hz. Hüseyin ve Kerbelâ Faciası, S. 40

7.Belazuri, Ensabu'l Eşraf, c.4, s.14-15, Taberi, Tarih, c.6, s.189

Hürr b. Yezid
onların baskı
ve zorbalık
uygulanmasından
rahatsız olur,
çarşıma
esnasında Hz.
Hüseyin'den
özür diler ve
Hz. Hüseyin'in
tarafına geçer.
Bunun üzerine
Hz. Hüseyin der
ki: "Sen hürsün!
Ananın taktığı
isim gibi, inşallah
dünyada da,
ahirette de sen
hürsün!"

Hz. Muaviye'nin vefatıyla beraber Kufe halkı Hz. Hüseyin'i, imam olarak, hak yolu belirtmek ve bid'at ve dalaleti yok etmek üzere Kufe'ye davet ederler⁸. Kendisi gitmeden önce durumu yoklaması için Müslim b. Akil'i Kufe'ye gönderir. Akil mektuplarla durumun iyi olduğunu aktarınca Hz. Hüseyin Kufe'ye gitme kararı alır. Yezid bu olaylardan haberdar olur ve hemen Kufe valisini kendi seçtiği vali İbn-i Ziyad'la değiştirir. Ziyad Yezid'e sadakatten taviz vermez, müstebidane davranarak halkı tehditlerle korkutur ve Müslim b. Akil'e de baskı uygular. Başta birçok taraftarı olan Müslim b. Akil Kufe halkı tarafından kısa sürede terk edilip⁹ tek başına bırakılır. Sonradan Vali tarafından şehit edilir ve dolayısıyla durumu Hz. Hüseyin'e bildirme fırsatı olmaz. Şehit edilmeden önce kılıçsız teslim olma teklifine karşılık olarak da şunları söyler: "Ben hür olarak ölmeye yemin ettim!" Bu sebeple hayatının sonuna kadar çarpışır.

Kufe'de durumun değiştiği bilgisi Hz. Hüseyin'e çok geç ulaşır. Yezid Kufe Valisine Hz. Hüseyin'e Kufe'ye girmeden karşılama talimatını verir. Vali Ömer b. Sa'd ilk baştan razı olmaz ama makam sevgisi ağır basar¹⁰. İbn-i Ziyad gitmediği takdirde valiliğe tayininin geri çekileceğini söyleyince gideceğini bildirir. İbn-i Ziyad Ömer b. Sa'd'ı Hz. Hüseyin'den biat almak üzere, gönderir.

Hz. Hüseyin'in, kendisinin sadece Kufe halkının davetine icabet ettiğini ve istemedikleri takdirde geri döneceğini bildiren yazısı Ziyad'a ulaştığı zaman, kendisi ilk etapta bu teklifi kabul etmeyi düşünür ancak Şimr b. Zilcevşen Ziyad'ın enaniyet damarını okşayıp öncelikle Hz. Hüseyin'in zorla biat etmesini sağlamasını ister¹¹. İbn-i Ziyad Hz. Hüseyin'i Yezid'e göndermek ister ama Zilcevşen şunları söyleyip onu Hz. Hüseyin'den zorla biat alma konusunda kışkırtır: "Allah'ın senin eline düşürdüğü düşmanını Yezid'e mi göndereceksin? O, senin hükmünde boyun eğip teslim olmadıkça, hayır!"¹².

Hz. Hüseyin, İbn-i Ziyad'a, zorla biat etme yerine ölümün daha hoş olduğunu bildirir, zorluğa karşı boyun eğmez ve istibdada karşı kılıncını kaldırır.

Ömer b. Sa'd gelinceye kadar Hz. Hüseyin'i bırakmayan ama daha sonra Hz. Hüseyin'in Ömer b. Sa'd ve İbn-i Ziyad'a yaptığı müsbet ve yapıcı tekliflerinden etkilenen ve bu tekliflerin onlar tarafından mantıksız şekilde reddedildiğini gören Hürr b. Yezid onların baskı ve zorbalık uygulamasından rahatsız olur, çarpışma esnasında Hz. Hüseyin'den özür diler ve Hz. Hüseyin'in tarafına geçer. Bunun üzerine Hz. Hüseyin der ki: "Sen hürsün! Ananın taktığı isim gibi, inşallah dünyada da, ahirette de sen hürsün!"¹³.

3.2 Tarihi vaka'nın Münazarat eşliğinde değerlendirilmesi

8.M. Asım Köksal. Hz. Hüseyin ve Kerbela Faciası, s. 114

9.Yaklaşık 18.000 kişi biatını bozar. M. Asım Köksal. Hz. Hüseyin ve Kerbela Faciası, s. 142

10.Ömer b. Sa'd'ın dünyevi sevgisi birçok yerde geçer: 1) Hz. Hüseyin'in doğruca Yezide gitme teklifini reddeder, o takdirde mal ve mülkünün alınacağından endişe eder. Hz. Hüseyin'in bunları ona geri vereceği fikri kendisine yeterli gelmez. 2) Zilcevşen Valinin dediğini yapmak istemediği takdirde geri çekilmesini ister. Ömer b. Sa'd geri çekilerek yerini Zilcevşene «ikram» etmek istemez.

11.Zehabi, Siyeru'lami'n- nübela, c.3, s.202

12.Ayrıntılı bilgi için M. Asım Köksal. Hz. Hüseyin ve Kerbela Faciası, s. 146-148

13.M. Asım Köksal. Hz. Hüseyin ve Kerbela Faciası, s. 174

Hız. Hüseyin'in şehit edilmesi sürecinde kendisini gösteren istibdarvari yönetim anlayışının ortaya çıkmasında iki önemli etken faktör vardır: *Yönetim ve Halk*

3.2.1 Yönetim

Yönetim tarafından keskin bir istibdat uygulaması söz konusudur. Bu anlayış saltanatın bekası uğruna şeriata uygun bir adalet anlayışından tamamen çıkmasına sebep olur. İbn-i Ziyad'ın zayıf ve yanlış adalet anlayışı özellikle kendisinin Kufe'ye gitmek üzere Basra'dan ayrılırken Basra halkına yaptığı tehdidvari konuşmasından anlaşılır. Konuşmada istibdadın ana unsurları çok iyi bir şekilde bulunmaktadır. İbn-i Ziyad'ın Basralılara Ulu Camide yaptığı konuşmadan alıntı: "Sizlerden herhangi birinizin ona muhalefet ettiğinizi veya yalan bir haber verdiğinizizi işitirsem, kendisinden başka tanrı olmayan Allah'a andolsun ki, onu da, onun bağlı bulunduğu ulu kişiyi de, onun velisini de öldürür, sizi emirlerime boyun eğdirinceye, yola getirinceye, aranızda muhalif bırakmayınca kadar, yakını uzağı, suçluyu suçsuzu bir tutarım."¹⁴

Bediüzzaman Said Nursi Münazarat'ta bu duruma karşılık asr-ı saadette uygulanan ve şeriata uygun olan adaletli yönetim anlayışını şöyle izah ediyor:

*"Meşrutiyet hâkimiyet-i millettir. Yani efkâr-ı âmmenizin misâl-i mücessemi olan mebusân hâkimdir; hükûmet, hâdim ve hizmetkârdır."*¹⁵

3.2.1.1 Tek ferd problemi ve istibdattaki suistimalat

Tek bir ferдин tüm kuvveti eline alması birçok problemlere vesile olabilir. Özel olarak Münazarat'ta şunlar öne alınıyor:

1. Geçmiş zamanda tek ferдин kılıcının keskinliği nisbetinde yükselbilmesi, ama zamanla hepsinin mağlup olması. Bediüzzaman Said Nursi burada „dönem“ problemine işaret eder. O kişinin zihniyeti nisbetinde bir dönem geçer ve bir sonraki yerine geçen yönetici, kendi zihniyetince bir „dönem“ yaşatır.

*"Mânen her bir zamanın bir hükmü ve hükümrânı vardır. Sizin istilâhınızca, o zamanın makinesini çeviren bir ağa lâzımdır. İşte, zaman-ı istibdadın hâkim-i mânevîsi kuvvet idi; kimin kılıncı keskin, kalbi kâst olsa idi, yükselirdi."*¹⁶

2. Tek ferдин hislerine yenilmesi veya çevresinden etkilenmesi ve yanlış teşhis koyması. Bu konu özellikle hükümet hekime benzetilerek gösterilir. (Yanlış teşhis yanlış tedaviye yöneltir).

*"Şu halde, şu köylere, tanımadığım bir hastalığa, görmediğim bir hastaya gönderdiğim reçetesiz; mizansız bir ilâcı istimâl eden, acaba şifâ mı bulur ve-yahut ölür"*¹⁷

14.M. Asım Köksal. Hz. Hüseyin ve Kerbelâ Faciası, s. 58

15.Münazarat, I İfâde-i Merâm ve Uzunca Bir Mâzeret, Yeni Asya Nesriyat e-Library 2016, S.42

16.Münazarat, I İfâde-i Merâm ve Uzunca Bir Mâzeret, Yeni Asya Nesriyat e-Library 2016, S.32

17.Münazarat, I İfâde-i Merâm ve Uzunca Bir Mâzeret, Yeni Asya Nesriyat e-Library 2016, S.25

"Meşrutiyet hâkimiyet-i millettir. Yani efkâr-ı âmmenizin misâl-i mücessemi olan mebusân hâkimdir; hükûmet, hâdim ve hizmetkârdır."

“Meşrutiyetin
sırrı, kuvvet
kanundadır,
şahıs hiçtir.
İstibdadın esâsı,
kuvvet şahısta
olur, kanunu
kendi keyfine
tâbî edebilir,
hak kuvvetin
mağlûbu.”

Tek kişi idaresinin milletin derdini anlamamasının nedenleri:

- Yöneticinin mahpus gibi bir yerde oturması
- İzole şekilde kalması ve empati yapamaması
- Zaaf-ı kalb ve kuvvet-i vehim
- Mütehevvisâne ve mütekeyyifâne ve mütekalkıl olan tabiatının, anlamaya müsâit olmaması

1. Tüm kuvvetin tek fertte olması suistimalâta gayet uygun bir zemin doğurur:

“Eski padişahların iradesini, Ermeni rüzgârı veya ecnebi havası veya vehmin vesvesesi esmekle çevirebilirdi. O da, sükûta rüşvet-i mânevîye olarak, birçok abkâm-ı şeriati feda ediyordu.”

Çözüm olarak Bediüzzaman Said Nursi meşrutiyeti (demokrasiyi) önerir:

- “Meşrutiyetin sırrı, kuvvet kanundadır, şahıs hiçtir. İstibdadın esâsı, kuvvet şahısta olur, kanunu kendi keyfine tâbî edebilir, hak kuvvetin mağlûbu.”¹⁸
- „Seçilmiş“ bir adamın aktarımıyla teşhislerin hekime getirilmesi
- Teşhis sonunda uygun tedavi uygulanması

Şeriata uygun anlayışın olması: “böyle bir hekimdir ki, vatan hastahânesinde, bîçare etfâli helâktan halâs eder. Hâ, hükümet-i meşrutanın timsâl-i nûrânîsi $\text{هَيْئَةُ نِعْ لَوْئِ شَمْ مَ كَلُّ كَوْ عَارَ مَ كَلُّ كُ}$ (Hepiniz çobansınız ve hepiniz idâreniz altındakilerden mes’ulsünüz.” Müslim, İmâre: 20.) sırınca, her bir büyük adam, bu düsturu nazara almak gerektir.”

3.2.1.2 İstibdadın millette yansıması

İstibdat uygulaması psikolojik olarak halk tabakasında da yansıma bulur. Baskı, korku, zorbalık veya çıkar düşüncesi insanların düşünce ve karakterini de etkiler. Netice olarak şunlar ortaya çıkabilir:

1. Halkın içinde parça parça istibdatların oluşması
2. Çeşitli cereyanların gelişmesi ve onların da halkı etki altına alması
3. Halkın istibdat altında cehalet içinde bırakılması sonucu gelişen yanlış adalet anlayışı. Bu durum yanlış bilgili alimler tarafından yanlış yönlendirme tehlikesini içerir.
4. Alimler tarafından suistimalât:

Suâl: “Neden, şu inkılâb-ı hükümet, her şeyde bir inkılâp getirdi?”

Cevap: $\text{مَهْ كَو لَمْ كَو لَمْ شَى لَع شَى لَ لَ}$ (İnsanlar kendi idârecilerinin yolundadırlar. (Keşfü'l-Hafâ, 2:311.)) sırınca, istibdat herkesin damarlarına sirâyet etmişti, çok nâm ve sûretlerde kendini gösteriyordu, çok dâm ve plânlar istimal ediyor-

du. Hattâ benim gibi bir adam, ilmi vâsıta edip, tabakküm ediyor idi veyahut sehâvet-i milliyeyi sù-i istimâl ederdi. Veyahut şu şeyh gibi, necâbeti sebebiyle herkes onun hatırını tutarak-tutmakla mükellef bildiğinden-tabakküm ve istibdat ediyordu.

Suâl: “Demek, öldürmemize, hükümetin istibdâdına yardım eden başka istibdatlar da varmış?”

Cevap: Evet, cehâletimizin silâhıyla, asıl bizi mahveden, içimizdeki, garip nâmlar ile hüküm süren parça parça istibdatlar idi ki, hayatımızı tesmîm etmiş idi. Fakat, yine kabahat, o küçük istibdatların pederi olan istibdâd-ı hükûmete âittir.¹⁹

3.2.1.3 Meşrutiyet ve istibdat ehli iki idarecinin kıyası

Meşrutiyet ehli idareci	Kıyas	İstibdat ehli idareci
Kuvve-i maneviye: zenbereği, rûhu, kuvveti, hâkimi, ağası hak'tır, akıl'dır, mârifet'tir, kanun'dur, efkâr-ı âme'dir. Kimin akli keskin, kalbi parlak olursa, yalnız o yükselecektir İlim yaşını aldıkça tezâyüd eder	Kuvvet	Kuvve-i maneviye: istibdat – kuvvet – hile. Bir büyük adam gözükür. Zaman-ı istibdadın hâkim-i mânevîsi kuvvet Kimin kılınca keskin, kalbi kâsî olsa yükselir
Zîrdostânının omuzları üstüne çıkmaz, altına girer, yükseltir	Ömür	Kuvvet ihtiyarlandıkça tenâkus eder Ağaları ve büyükleri, omuzlarına biner, ta yalnız görünsün, onların etlerinden yer, ta büyüsün
Bir iyilik olursa mânen millete tevzî eder, herkese bir parça nâmus düşmekle şevki artırır	Millete karşı muamele	İnsanı hayvanlığa indirmiş; daima o milletin şevkini kırar, neşelerini kaçırır. nâmus: yalnız o şahs-ı müstebitte görünür. Seyyie: kabahat bîçare etbâa taksim olunur
Gonca-misâl olan o milletin hissîyâtına zülâl-i muhabbet ve akli gönderir	Milletin şevki	Gonca-misâl istibdâdâtı üzerine o reis perde olup ziyayı göstermiyor.
“Milletin efendisi, onlara hizmet edendir.” düsturunu esasa alır	Karakteri	Riya: Hatır için gibi yapıyor, iyilik etse de riyâ karıştırıyor, müdâhene ve yalana alışıyor

3.2.2 Halk

Halkın Hz. Hüseyin'e verdiği biat sözünden dönmesi, hürriyetlerine sahip çıkmaması, istibdattan ibaret olan keskin yönetime ayak uydurması ve Müslim b. Akil'in bir anda tek başına bırakılması. Bir millet hürriyet anlayışına göre istibdadın uygulanmasına tahammül etmemelidir, hürriyetine sahip çıkmalıdır.

Cehâletimizin silâhıyla, asıl bizi mahveden, içimizdeki, garip nâmlar ile hüküm süren parça parça istibdatlar idi ki, hayatımızı tesmîm etmiş idi. Fakat, yine kabahat, o küçük istibdatların pederi olan istibdâd-ı hükûmete âittir.”

19.Münazarat, I İfâde-i Merâm ve Uzunca Bir Mâzeret, Yeni Asya Nesriyat e-Library 2016, S.23

Zulüm,
meşrutiyetin
hatâsı değil,
belki kafanızdaki
cehâletin
zulmetindedir.
Siz dîvânelikle
kısa yolu uzun
yapıyorsunuz.
... Evet, bir
millet cehâletle
hukukunu
bilmezse, ehl-i
hamiyeti dahi
müstebit eder.”

3.2.2.1 Meşrutiyetin geç gelmesi kimin suçu?

Meşrutiyetin geç gelmesi sadece idarecilere değil, halkın ve meşrutiyete muhalefet edenlerin çokluğuna da bağlıdır. Bediüzzaman sorumluları ve sebebini ikiye ayırır. Birisi halkın cehaletinden kaynaklanan sorun ve diğeri de meşrutiyetin onu hazmedemeyen kişiler tarafından bilinçli veya bilinçsiz duraklatılması.

“Fakat, sizin dîvâneliğinizden korkmuş, gelememiş. Zulüm, meşrutiyetin hatâsı değil, belki kafanızdaki cehâletin zulmetindedir. Siz dîvânelikle kısa yolu uzun yapıyorsunuz. ... Evet, bir millet cehâletle hukukunu bilmezse, ehl-i hamiyeti dahi müstebit eder.”

Meşrutiyetin tam olarak gelmemesinin sebepleri olarak şunlar ifade ediliyor:

1. Yeis ve hamiyet-i islamiyede zaafiyet
2. Cehalet ve husumetin zulmeti
3. Hak ve hukukun bilinmemesi sebebiyle yapılan hatalar
4. Meşrutiyete karşı bilinçli veya bilinçsiz husumet besleyen kişilerin müdahalesi
5. Tembellik

Tembellik noktasında asıl mesele kadere iman etmekteki hatalardır. Bediüzzaman Said Nursi, *“Bize tevekkül kâfi değil midir?”* sorusuna cevap olarak müsbet yönde faal olma yolunu gösteriyor ve meşrutiyetin halkın gayretine de bağlı olduğunu izah etmiş oluyor:

“Bîçare tâliinize siz de yardım etmelisiniz. Bağdat tarrarları gibi olmayınız. Sizin atâlet bahanesi olan şu teşebbüssüz tevekkülünüz, nizâm-ı esbâbı reddettiğinden, kâinatı tanzîm eden meşîete karşı temerrüd demektir. Şu tevekkül döner, nefsinı nakzeder.”²⁰

3.2.2.2 Hamiyet-i İslamiye'nin önemi

Bediüzzaman Said Nursi hazretleri meşrutiyetin gelmesi için yeisten arınılmasını ister ve hamiyetin önemini dile getirir. “Yeis”in dehşetli bir hastalık olduğu ve Müslümanları esir aldığı özellikle Hutbe-i Şamiye’de dile getiriyor:

“Yeis, aczden gelir. Yeis, mâni-i berkemâldir. Hamiyet ise, şiddet-i mevânia karşı şiddetle metânet etmektir. Hâlbuki şu zaman, mümteniât-ı âdiyeyi müm-kün derecesine indiriyor. Çabuk yeise inkılâp eden hamiyet, hamiyet değildir.”²¹

3.2.3 İstibdat ve Meşrutiyet nedir?

A- İstibdat

1. Tahakkümdür
2. Muâmele-i keyfiyedir
3. Kuvvete istinad ile cebirdir
4. Rey-i vâhiddir
5. Sû-i istimâlâta gâyet müsâit bir zemindir
6. Zulmün temelidir, insâniyetin mâhisidir

Etkisi:

- İstibdat altında farklı menfi cereyanların meydana gelmesi:

“Sefâlet derelerinin esfel-i sâfilînine insanı tekerlendiren ve âlem-i İslâmiyeti zillet ve sefâlete düşürttüren ve aĝrâz ve husumeti uyandıran ve İslâmiyeti zehirlendiren, hatta herşeye sirâyet ile zebrini atan, o derece ihtilâfâtı beyne’l-İslâm ikâ edip, Mûtezile, Cebriye, Mürctie gibi dalâlet fırkalarını tevliid eden, istibdattır.”²²

- İstibdat uygulamada iki nokta üzerine gerçekleşir:
- Makam, mal ve mülkün aldatması. Bu rüşvetlere karşılık haktan vazgeçilmesi. Misal: Ömer bin Sa’d’ın dünyevi sevgisinin ağır basması ve Kufe halkına vaadler verilmesi.
- Korku ve tehdit. Bir emrin yapılmaması halinde uygulanacak olan menfi müeyyideler.

B- Meşrutiyet

1. Meşrutiyet, *“ve işlerde onlarla istişare et (Âl-i İmrân Sûresi, 3:159)”* ve *“Onların işleri, aralarında yaptıkları istişare ile dir (Şûrâ Sûresi, 42:38)”* âyet-i kerîmelerinin tecellîsidir ve meşveret-i şer’iyedir.²³

2. *Bu vücud-u nûrânînin, kuvvete bedel:-hayatı haktr*

- -kalbi mârifettir
- -lisânı muhabbettir
- -aklı kanundur, şabıs değildir,
- -hâkimiyet-i millettir.

Etkisi:

Umum akvâmın sebeb-i saadetidir. İslâmiyetin bahtını, Asya’nın tâliini açar. Demir direk gibi, lâyetefelle bir elmas kılınc gibi olan efkâr-ı âmme. Herkesi bir padişah hükmüne getiriyor. Üç yüz milyondan ziyade ehl-i İslâmı bir aşîret gibi birbirine rapteder.

“Yeis, aczden gelir. Yeis, mâni-i herkemâldir. Hamiyet ise, şiddet-i mevânîa karşı şiddetle metânet etmektir.

22.Münazarat, I İfâde-i Merâm ve Uzunca Bir Mâzeret, Yeni Asya Neşriyat e-Library 2016, S.22
23.Münazarat, I İfâde-i Merâm ve Uzunca Bir Mâzeret, Yeni Asya Neşriyat e-Library 2016, S.23

"İlim yaşını
aldıkça
tezâyüüd, kuvvet
ihtiyarlandıkça
tenâkus
ettiklerinden,
kuvvete istinad
eden kurûn-u
vustâ hükûmetleri
inkırâza mahkûm
olup, asr-ı hâzır
hükûmetleri
ilme istinad
ettiklerinden,
Hızırvârî bir ömre
mazhardırlar.

HÜLASA

Peygamber efendimizin asr-ı saadetiyle başlayan ve hürriyet temelli yönetim modeli (demokrasi modeli) Hz. Muaviye ve özellikle Yezid'in keskin istibdadıyla son bulur. Tarihin şahit olduğu ve uzun süre süren istibdat modelinin menfi etkileri hem halka hem yönetenlere ciddi anlamda yansıdı, her yönden suistimalâta uygun bir zemin oldu. Bediüzzaman Said Nursi'nin Münazarat'ında ve diğer eserlerinde sunduğu Kur'an'a ve asr-ı saadete uygun meşrutiyet "reçetesi" ise hem yönetenlere hem de halka saadet yolunu gösterir.

Onun özellikle istibdadın ve meşrutiyetin ömrüne dair şu izahında önemli tesbitler vardır:

"İlim yaşını aldıkça tezâyüüd, kuvvet ihtiyarlandıkça tenâkus ettiklerinden, kuvvete istinad eden kurûn-u vustâ hükûmetleri inkırâza mahkûm olup, asr-ı hâzır hükûmetleri ilme istinad ettiklerinden, Hızırvârî bir ömre mazhardırlar. ... Sizin, bey ve ağa, hatta şeyhleriniz dahi, eğer kuvvete istinad ile kılınçları keskin ise, bizzarûre düşeceklerdir; hem de müstebaktırlar. Eğer akla istinad ile, cebr yerine muhabbeti istimâl ve bissiyâtı, efkâra tâbî ise, düşmeyecek, belki yükselecektir."

Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki yukarıda sunulmuş olan istibdat ve meşrutiyet kıyasının da gösterdiği üzere açıkça makbul ve İslam'a da uygun olan meşrutiyetin (demokrasinin) tekrar tam anlamıyla uygulanması mümkündür ve bu uygulama yeniden bir asr-ı saadetin gelmesine inşallah vesile olur.

Abstract

Bediüzzaman Said Nursi visits the Eastern provinces during the Constitutional period and informs them about the changes of the period and shows the "prescriptions" that are suitable for the Sunna and the Shari'a against the problems that arise in the Ottoman and Islamic world. A lot of topics are covered by the questionnaire method in Münazarat.

Risale-i Nur itself is an artifact with a very deep sense of humor, and each sentence in it can express a wide range of content and historical connections. In this study, an answer with important messages about a past time problems in relation to up-to-date times will be divided into four sections and will be tried to analyze the historical background. Mainly the transformation of a kind of "democratic condition" in Hz. Ali and Hz. Hussein's periods to a system of corruption and autocracy. At the same time, Bediüzzaman Said Nursi's views on these events and his comparisons between the autocracy and the constitutionality will be shown.

Keywords

Autocracy, constitutionality, freedom, exact justice, relative (partial) justice.